

ХУМАНИСТИЧКЕ ДИМЕНЗИЈЕ ГЛОБАЛНИХ ТОКОВА – ПЕРСПЕКТИВА СТУДЕНАТА²

Сажетак: Целокупан рад, понашање и деловање младих људи, у свим сферама људског деловања, изложено је глобалним утицајима који нам долазе путем разних медија, економије, образовања, васпитања и других области. Тенденције глобалних промена непобитно детерминишу и обликују све аспекте васпитног процеса што води ка потреби сталног иновирања те се модерно друштво полако претвара у друштво које учи, односно друштво које се схвата као „друштво учења“. У том контексту, истраживање се односило на испитивање ставова студената Учитељског факултета у Ужицу о утицају глобалних токова на: 1) квалитет информација које доприносе систематичности у знању, 2) улогу техничких средстава у поспешивању дружења и комуникације међу младим људима у васпитном процесу и 3) морални систем младих. Резултати истраживања су показали да већина студената сматра да је евидентан утицај научно-технолошких промена на образовање и васпитање у погледу пренаглашавања образовне компоненте у односу на васпитну.

Кључне речи: глобални токови, хуманистичка димензија, студенти, комуникација

О глобалним токовима као сложенем друштвеном процесу којим се, на специфичан начин, врши уједињавање човечанства у „светско друштво“ што значајно утиче на све области људског живљења, све чешће говоримо. Неоспорна је чињеница да се термини „глобални токови, глобализација“ не могу избећи, без обзира на то о којем аспекту живота се радило. Како је наш целокупни рад, понашање и деловање изложен глобалним утицајима који нам долазе путем разних медија, економије и других сфера људског деловања, многи појединци, установе и организације износе своја мишљења о глобализацији. Док једни, безрезервно, имају позитиван став о глобализацији као неминовном процесу, други је немилосрдно нападају. Свака страна сматра да поседује неоспорне аргументе за свој став.

¹ rzjzboj@ptt.rs

² Рад је урађен у оквиру пројекта 179026: Настава и учење: проблеми, циљеви и перспективе, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Појам глобализације није нов (први пут се јавља у 19. веку а сама идеологија на којој почива потиче из 18. века), иако је, у последње време, постао један од најутицајнијих појмова у индексу цитата друштвених наука (SCI) (Бојовић, 2011: 114).

Суочени са низом различитих дефиниција глобализације које стоје у фокусу проблема различитих области (економија, право, образовање, култура и слично) приметно је да се глобализација, у највећем броју извора, дефинише као експанзија глобалних веза које обухватају више великих процеса. Они се, генерално, могу разумети као „процес повезивања економских и финансијских токова на светском нивоу; тежња ка уједињавању тржишта и ширењу економске активности на глобалне размере изван националних граница, уз јачање међусобне зависности у светској економији“ (Клајн, Шипка, 2006: 296). То је дуготрајан, вишедимензионални процес који подразумева ширење либералне идеологије, стварање слободног светског тржишта и слободне размене између локалитета, са тенденцијом све веће повезаности и убрзавања друштвених делатности на планетарном нивоу што, захваљујући брзом развоју информационе технологије, води ка стварању уједињене светске заједнице (Вулетић, 2007).

Свеобухватан приказ суштине глобализације као светског процеса, без обзира на то из које области је посматрана, дао је Корубин који истиче четири модела теоријске перцепције глобализације (Корубин, 2004: 72):

1. стварање једног светског система;
2. стварање глобалне културе;
3. формирање глобалног капитализма;
4. стварање глобалног светског друштва.

У контексту наведеног модела није тешко извести закључак да је основна идеја глобализацијског процеса да сви живимо у „једном свету“, тако да се јавља међузависност појединаца, група и нација која се може протумачити као последица заједничког деловања политичких, културних друштвених и економских фактора (Giddens, 2007: 56). Овакав закључак намеће питање да ли ће, због међусобне повезаности фактора привредног развоја и њиховог приближавања глобалном моделу, доћи и до приближавања културних, васпитних и образовних вредности појединаца, група и нација чиме смо се приближили ставовима које заговарају присталице теорије конвергенције. Према овој теорији услед технолошког, економског и привредног императива у дужем временском периоду неминовно се конституишу сличне друштвене структуре које карактерише тенденција прихватања како васпитних и образовних образаца понашања и вредновања тако и вредносних система припадника различитих националних култура (Мојић, 2010: 354).

Утицај појавних облика глобализације непобитно детерминише и обликује младу популацију у погледу њиховог целокупног живота, рада и деловања. Млади људи имају значајну улогу у процесима који се одвијају под

окриљем глобализације зато што, у највећој мери, поседују одређени степен зрелости и самосталности да прихвате нове информације и прошире своја искуства изван породичног окружења. За разлику од одраслих, млади људи, са једне стране, још увек нису учврстили свој статус у смислу дефинитивног начина живота (школовање, могућност даљег усавршавања, мењање места боравка, решавање животних питања, незапосленост и сл.), а са друге стране још увек не поседују јасно устаљене навике, веровања и понашања што их чини знатно отворенијим за све што је ново (Schlegel, 2001: 774). Намећу се следећа питања: у којим сферама људског живљења је најизразитији утицај глобалних токова; да ли постоје хумани ефекти утицаја глобализације на младе људи и на који начин измерити степен изложености глобалним токовима? Евидентно је да се већина истраживача, углавном, бави утицајем глобализације на образовање кроз истраживање ставова студената о глобализацији, утицају глобализације на културу (Ђорђевић, 2009; Калањ, 2001; Катунарић, 1998; Štulhofer, 2001, и други), утицају западне цивилизације у смислу пада моралних вредности (Esposito, 1997) и слично.

Знатан број истраживања се бави утицајем глобализације на психолошко функционисање појединца са становишта очувања идентитета. Наиме, јављају се констатације да се широм света, код младих људи, развијају двокултурни идентитети настали као комбинација сопственог локалног идентитета са идентитетом глобалне културе. Последица двокултурног идентитета је пораст конфузије у истраживању сопственог идентитета код младих људи што је значајно присутно у не-западним културама (Arnett, J. J. 2002: 782; Berry, 1993, 1997, 1998; Segall, Lonner & Berry, 1998). Нема сумње, глобализација са собом носи велику промену у вредносним системима, технологији, комуникацији, светској економској размени и још много тога (Когенчић, Кампл, Ђажковић, 2002: 454).

Као заједнички именитељ, за већину истраживања о утицају глобалних токова на децу и омладину, јесу добијени резултати који недвосмислено показују да је примат дат образовној компоненти док је занемарена васпитна компонента у развоју личности. При том не смемо изгубити из вида да се личност сваке јединке не састоји само од интелекта већ и од воље и осећања. То је индивидуа која није затворена у себе већ има своја „врата и прозоре“ отворене према свету и чија стремљења у животу су уско повезана са васпитањем воље, моралним васпитањем, али и свим другим васпитним елементима. Све ово употпуњује јединствени процес структурирања, унапређивања и развијања личности. Целовит развој личности се не може разматрати само са становишта субјекта, његових особина, потреба и могућности, већ и са становишта објективних захтева друштвеног живота и практичних суочавања људи са њима. Ради се не само о свим битним странама и аспектима личности, већ и о свим битним странама друштвене стварности, као посебним аспектима васпитно-образовног рада.

Методологија истраживања

Полазећи од основних поставки претходно наведених теоријских разматрања и резултата истраживања, сматрали смо интересантним истражити ставове студената Учитељског факултета, о хуманистичкој димензији глобалних токова са посебним освртом на став студената са становишта њихове доби. Интересовање за испитивање ставова студената је базирано на чињеници да глобални токови, као светски процес, неминовно детерминисају нове педагошке и васпитне изазове који се огледају у дилеми ко у глобализацијским условима доминантно образује и васпитава – глобалне мреже, предности које пружају техничко-технолошка средства, школа, окружење?

Испитивањем ставова студената који ће, у годинама које долазе, носити терет васпитно-образовног рада са будућим генерацијама основаца, настојали смо утврдити њихово виђење позитивних односно негативних страна глобализације као процеса који ће, неминовно имати утицај како на васпитање тако и на развој, идентитет и успех њихових потенцијалних ђака. Опредељење за студентску популацију је одређено ставом да студенти, у највећој мери, поседују одређени степен зрелости и самосталности у избору и прихватању квалитетних информација и моралних вредности, пласираних путем разноврсних технолошких достигнућа. Неоспорно, све што је ново брже се усваја без критичког сагледавања о томе у којој мери то „ново“ поседује хуманистичку димензију.

Овако дефинисано полазиште смо даље конкретизовали кроз следеће задатке истраживања:

1. Утврдити став студената о степену квалитета информација које доприносе систематичности у знању;
2. Утврдити став студената о улози техничких средстава (мобилна телефонија, интернет, друштвене мреже, и сл.) у поспешивању дружења, комуникације и међусобног помагања међу младим људима у васпитном процесу;
3. Утврдити став студената о утицају глобалних токова на формирање моралних вредности младих.

Истраживањем је обухваћено 439 студената Учитељског факултета у Ужицу. Узорак је случајан, а структура узорка је приказана у табели 1.

Табела 1. Структура узорка према полу, студијском смеру и години студија

Смер	Пол				Година студија								Укупно
	Женски		Мушки		I		II		III		IV		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Учитель	307	92,12	23	6,96	100	30,30	102	30,90	85	25,75	43	13,03	330
Васпитач	107	98,16	2	1,83	26	23,85	20	18,35	29	26,60	34	31,19	109
Укупно	414	94,30	25	5,69	126	28,70	122	27,79	114	25,97	77	17,54	439

Независне варијабле истраживања представљају пол и година студија. Зависну варијаблу чине: ставови студената о степену квалитета информација које доприносе систематичности у знању; улози техничких средстава (мобилна телефонија, интернет, друштвене мреже, и сл.) у поспешивању дружења, комуникације и међусобног помагања међу младим људима у васпитном процесу и утицају глобалних токова на формирање моралних вредности младих. Независна варијабла, пол испитаника, није утицала на резултате истраживања ($\chi^2 = 15,014$ за $df = 12$ $p = 0,241$).

Примењена је дескриптивна научно-истраживачка метода, а од мерних инструмената петостепена Ликертова скала ставова и анкетни упитник отвореног и затвореног типа. За обраду података коришћен је ССПС софтверски пакет. Хипотезе су тестиране израчунавањем Хи квадрат теста. Истраживање је реализовано у летњем семестру школске 2013/2014. године.

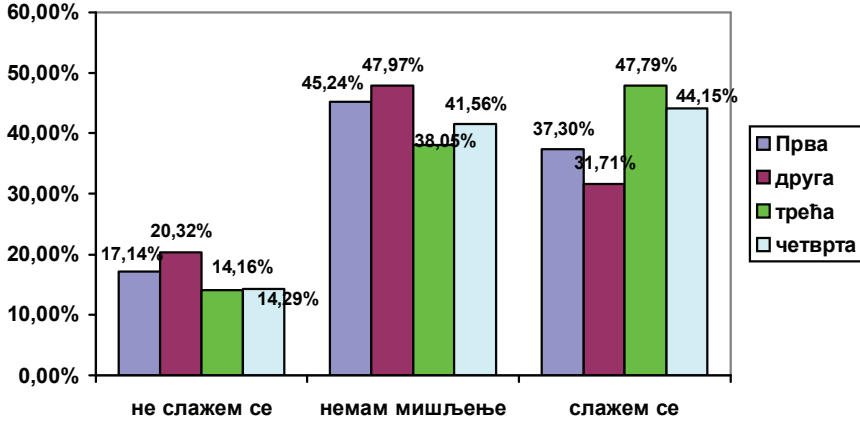
Резултати истраживања

Резултате истраживања смо груписали у складу са задацима и хипотезама истраживања. Први задатак се односио на ставове студената о квалитету информација пласираних путем глобалних мрежа.

Пошли смо од претпоставке да студенти уочавају појаву како квалитетних тако и некавалитетних информација. Сходно таквом уверењу, тражили смо да се одреде за једну од две понуђене опције, при чему је једна имала негативан предзнак а друга је изазивала позитивне конотације.

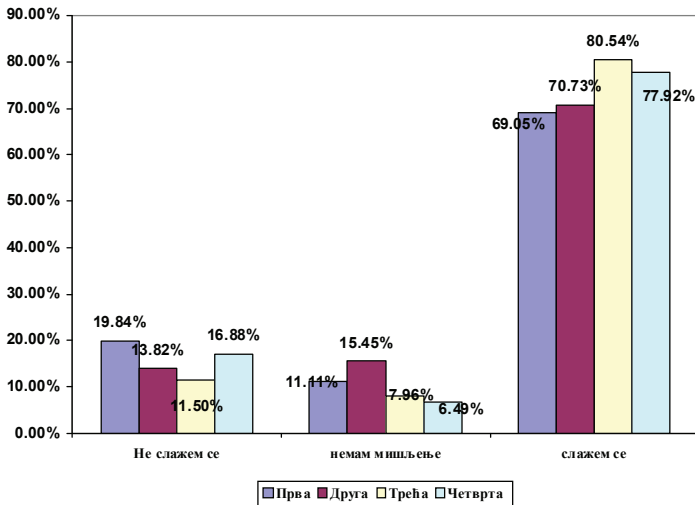
Анализа ставова студената са аспекта одређености/неопредељености према понуђеним опцијама и квалитету односно некавалитету информација показује да од 439 студената, готово половина се слаже са понуђеном констатацијом да глобалне мреже доприносе квалитету и систематичности знања. Оно што донекле забрињава, јесте да око 47% испитаних студената

нема мишљење а самим тим ни формиран став о доприносу и доступности квалитетним информацијама путем глобалних мрежа. Ово наводи на закључак о стихијском сагледавању информација које се пласирају путем глобалних мрежа без критичког сагледавања њихове вредности (графикон 1).

Графикон 1. Ставови студената о квалитету и систематичности информација пласираних путем глобалних мрежа

Са друге стране, понуђена опција којом је наглашена улога научно-технолошких достигнућа у приступу информацијама различитог квалитета информација даје другу слику (графикон 2).

Графикон 2. Допринос научно-технолошких достигнућа информацијама различитог квалитета

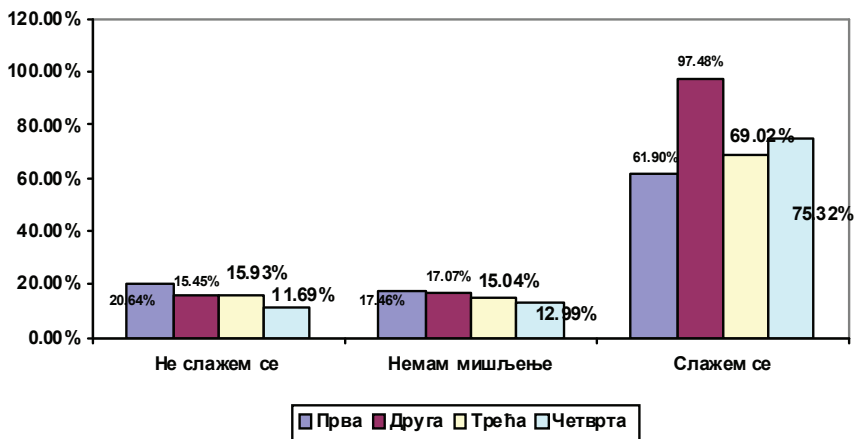
Наиме, 80% испитаних студената са свих година студија безрезервно се сложило са тврдњом да се преко глобалних мрежа нуде информације непровереног квалитета што улива поверење у младе генерације које, ипак, са одређеном дозом критике, врше одабир пласираних информација са интернета.

Степен повезаности варијабли који је изражен кроз вредности $\chi^2 = 30,799$, $df: 12$, $p=0,01$ говори о високом степену слагања међу студентима свих студијских година у погледу степена квалитета информација које доприносе систематичности у знању.

Други задатак истраживања односио се на став студената о улози техничких средстава (мобилна телефонија, интернет, друштвене мреже, и сл.) у поспешивању дружења, комуникације и међусобног помагања међу младим људима у васпитном процесу. Студентима су понуђене три тврдње:

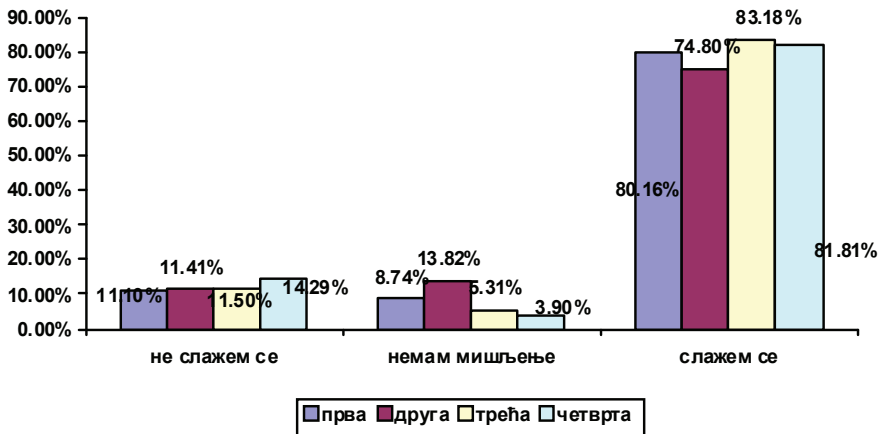
- техничко-технолошка достигнућа негативно утичу на квалитет комуникације, дружења, сарадње, међусобне помоћи међу младим људима;
- техничко-технолошка достигнућа негативно утичу на квалитет слободног времена;
- техничко-технолошка достигнућа доприносе јачању вршњачког насиља.

Из добијених резултата настојали смо издвојити оне варијабле које су близу или прелазе 50% одговора. Од 439 студената готово 97,48% се слаже са констатацијом да техничко-технолошка достигнућа негативно утичу на квалитет комуникације, дружења, сарадње, међусобне помоћи међу младим људима, док је једна петина испитаника неопредељена, а приближно 15% испитаних студената сматра да је квалитет комуникације међу младим људима условљен другим факторима који се не могу приписати глобализацији (графикон 3).

Графикон 3. Техничко-технолошка достигнућа негативно утичу на квалитет комуникације, дружења, сарадње, међусобне помоћи

Ставови студената о утицају технолошких достигнућа на квалитет слободног времена који млади људи реализују на различите начине, показују да се готово 80% испитаника у великој мери слаже са погубним утицајем интернета, мобилних телефона и глобалних мрежа уопште на дружење, међусобну комуникацију и узајамну помоћ међу младим људима што се одсликава кроз све слабију директну комуникацију међу младим људима (графикон 4).

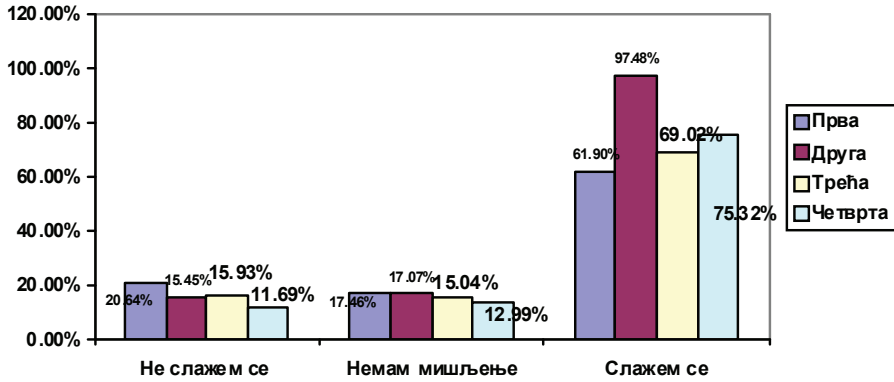
Графикон 4. Утицај технолошких достигнућа на квалитет слободног времена младих

У оквиру другог задатка истраживања испитали смо ставове студената о јачању вршњачког насиља које своје упориште налази управо у ширењу негативног утицаја глобалних мрежа. Наиме, приближно 98% испитаника се слаже са констатацијом да је појачано вршњачко насиље међу младим људима последица одсуства правог дружења и комуникације док једна педина испитаних студената је неопређено односно не слаже се са датом тврдњом (графикон 5).

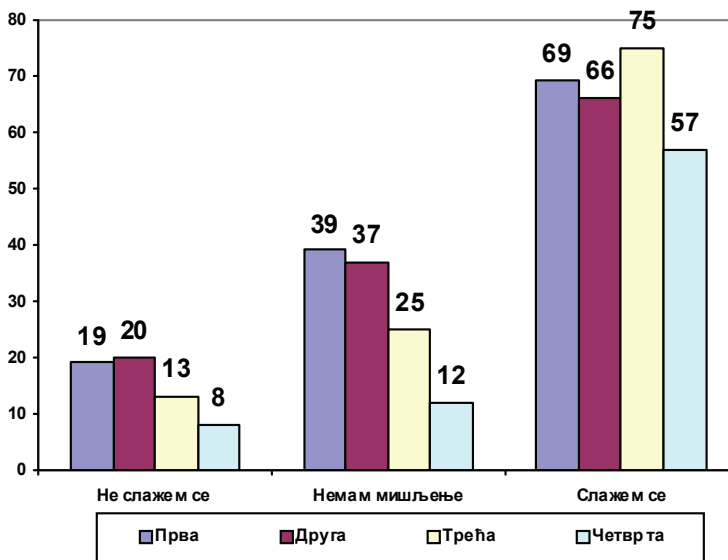
На основу степена прихваћености тврдњи закључујемо да постоји висока статистичка значајност у слагању ставова студената са генералном опцијом да техничко-технолошка достигнућа негативно утичу на квалитет комуникације, дружења, сарадње, међусобне помоћи међу младим људима што потврђује и добијени $\chi^2 = 14,111$; $df = 12$; $p = 0,05$

Трећи задатак истраживања се односио на тврдњу да глобални токови негативно утичу на формирање моралних вредности младих. Иако није пронађена статистичка значајност, уочено је да се, процентуално, повећава број студената који сматрају да глобални токови утичу на формирање моралних вредности младе популације. Готово две трећине испитаника на свим годи-

нама студија слаже се са тврдњом да глобални токови значајно урушавају систем моралних вредности младих. Број студената, по годинама студија, који се слажу односно немају мишљење о утицају глобалних токова на вредносни систем младих показује опадање (графикон 6).

Графикон 5. Глобални токови доприносе јачању вршњачког насиља

Графикон 6. Глобални токови негативно утичу на формирање моралних вредности младих

Преглед и анализа ставова студената са аспекта година студија показује да су ставови студената, процентуално, слични у погледу степена слагања са тврдњом о евидентном утицају глобалних токова на морални систем

младих, док је највећи број испитаних студената на првој и другој години студија неодређен по овој тврдњи.

Закључак

На основу прикупљених, а потом обрађених података изведени су следећи закључци:

- Студенти су потпуно свесни предности које пружа укључивање у глобалне токове са аспекта доступности великом броју информација о чему се изјаснило око 80% испитаних студената;
- Међутим, 48% испитаних студената се не слаже да су информације, пласиране преко глобалне мреже, увек квалитетне са аспекта развоја хумане димензије развоја човека, док је друга половина неодређена.
- Због свакодневне изложености различитим информацијама, приметна је збуњеност студената о томе да ли ефекте глобалних токова треба схватити као нешто што ће допринети развоју личности, њеном просперитету или као процес који ће је уназадити.

Од 439 студената око 90% испитаних сматра да глобални токови утичу негативно на квалитет дружења у смислу развијања сарадње, међусобне помоћи. Другим речима, млади људи су све више окренути себи самима а не другима.

- Две трећине студената или 67,65% сматра да друштво у целини, са свим друштвеним модалитетима, знатно доприноси разградњи другарских односа и поштовања међу вршњацима што доводи до вршњачког насиља.
- Нешто више од половине испитаних студената сматра да глобални токови урушавају систем моралних вредности младих.

Васпитање као неопходан сегмент у развоју личности има социјалну и духовну вредност и намеће се као неопходност усмерена ка обогаћивању индивидуалности. Студенти учитељских факултета се спремају за частан позив учитеља који поставља темеље једне личности. Анкетирани студенти, будући учитељи, сматрају да савремена организација живота, услови и темпо живљења које доносе глобализацијски токови, уз експанзију нове технологије, значајно утиче на хуманистичко васпитање и то у негативном смислу.

На основу изнетих резултата можемо закључити да су ставови студената Учитељског факултета у Ужицу јасно одређени у погледу препознавања негативног утицаја глобалних токова на хуманистичко васпитање деце и омладине. Доминантност оваквог става код већине студената охрабрује, у нади да ће у годинама које следе, будући учитељи, пажљиво носити терет васпитно-образовног рада са будућим генерацијама основаца.

Економисти, филозофи, научници широм света данас покушавају осмислити како смањити негативан утицај глобализације у свим областима човековог живота и рада па самим тим и у области васпитања. Међутим, већини измиче чињеница да процес глобализације заиста може напредовати једино кроз развој хуманих односа како у породици тако и у друштву у целини. На темељима хуманости и поштовања духовних и социјалних вредности, сви остали аспекти глобализације пронаћи ће своју равнотежу и потврду.

Васпитање као неопходан сегмент у развоју личности има социјалну и духовну вредност и намеће се као неопходност усмерена ка обогаћивању индивидуалности. Да би се боље уочио процес промена које се одвијају у васпитно-образовном систему, са посебним нагласком на хуману димензију и функцију школе у новим европским и светским интеграцијама и развојним програмима. Очекује се да ће школа, с временом, постати темељ развоја друштва у будућности и основни предуслов стварања „друштва знања“ у оквиру којег ће се, паралелно са општом (економском) глобализацијом, настојати умањити разлике у регионима, са циљем да се хармонизују различити стандарди међу регионима али и да се елиминишу ситуације без стандарда. Све ово би у знатној мери допринело превазилажењу васпитно-образовних разлика међу цивилизацијама, државама и регионима. Погубна варијанта за васпитни сегмент у хуманом развоју личности јесте ако једном друштву, региону или заједници најважнија ствар у васпитно-образовном систему јесте настојање да „дамо приоритет интересима колектива а занемаримо интересе индивидуе“ (Hofstede, 2001: 225).

Литература

- Arnett 2002: J. J. Arnett, The Psychology of Globalization. *American Psychologist* Copyright 2002 by the American Psychological Association, Vol. 57, No. 10, 774–783 DOI: 10.1037//0003-066X.57.10.774.
- Бојовић 2011: Ж. Бојовић, Место даровитих у процесу глобализације, *Зборник 16, Даровити у процесу глобализације*, <http://www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20sajt%202010/Dokumenta/Izdanja/16%20Okrugli%20sto/default.htm>. 27.11.2013.[прилог у серијској публикацији доступан онлајн]
- Berry 1993: J. W Berry, Ethnic identity in plural societies. In M. E. Bernal & G. P. Knight Eds.), *Ethnic identity: Formation and transmission among Hispanics and other minorities* (pp. 271–296). Albany: State University of New York Press.
- Berry 1997: J. W Berry, Immigration, acculturation, and adaptation. *International Journal of Applied Psychology*, 46, 5–34.
- Berry 1998: J. W Berry, Acculturative stress. In P. B. Organista, K. M. Chun, & G. Marin (Eds.), *Readings in ethnic psychology* (pp. 117–122). New York: Routledge.
- Ђорђевић 2009: Ј. Ђорђевић, Процес глобализације и креативност, *Зборник 16, Даровити у процесу глобализације*, <http://www.uskolavrsac.edu.rs/Novi%20>

- sajt%202010/Dokumenta/Izdanja/16%20Okrugli%20sto/DjordevicJ%20-%2014.pdf. 27.11.2013.[прилог у серијској публикацији доступан онлајн].
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences*. Thousand Oaks, CA-London, itd: Sage Publications.
- Kalanj 2001: R. Kalanj, *Tri stajališta o globalizaciji*, Zagreb: Ekonomski institut (str. 203–219).
- Katunarić 1998: V. Katunarić, Sociokulturni kapital budućnosti: neoklasični i drugi pristupi, u: M. Meštrović i A. Štulhofer (ur.), *Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj*, Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, str. 205–231.
- Корубин 2004: J. Корубин, *Аномично општество*, Скопје: Матица македонска.
- Клајн, Шипка 2006: И. Клајн, И. Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј.
- Segall et al.1998: M. H. Segall, W. J. Lonner & J. W. Berry, Cross-cultural psychology as a scholarly discipline: On the flowering of culture in behavioral research. *American Psychologist*, 53, 1101–1110.
- Schlegel 2001: A. Schlegel, The global spread of adolescent culture. In L. J. Crockett & R. K. Silbereisen (Eds.), *Negotiating adolescence in times of social change*. New York: Cambridge University Press.
- Esposito 1997: J. L. Esposito (Ed.). *Political Islam: Revolution, radicalism or reform?* London: Lynne Rienner.

Žana P. Bojović

HUMANISTIC DIMENSIONS OF GLOBAL FLOWS – STUDENT'S PERSPECTIVE

Summary

The whole work, and behavior of young people in all spheres of human activity is exposed to global influences that come to us through various media, economy, education, education and other fields. The tendencies of global changes conclusively determine and shape all aspects of the educational process which leads to the need for continuous innovation and modern society is slowly turning into a society which learns, or society that is seen as a „learning society“. In this context, the study investigated the attitudes of students the University of Uzice on the impact of global flows: (1) the quality of information that contribute to the systematic knowledge and (2) the role of technical resources in the promotion of friendship and communication among young people in the educational process and (3) moral system of youth. The results showed that the majority of students believe that the evident impact of scientific and technological changes in education in terms of overemphasis educational components in relation to educational.